

Тетяна ЖЕЛЮК

д.е.н., професор кафедри менеджменту та публічного управління,
Тернопільський національний економічний університет

Олександр БРЕЧКО

к.е.н., доцент кафедри аудиту, ревізії та аналізу,
Тернопільський національний економічний університет

ФІСКАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КОСМОПЛАНЕТАРНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

Забезпечення паритетності економічного, соціального, екологічного, інституційного векторів збалансованого розвитку неможливе без ефективного економічного механізму управління національною економікою в частині створення сприятливих інституційних, організаційних умов для організації та ведення бізнесу у різних сферах господарювання [с. 40, 1]. Особливий акцент у забезпеченні збалансованого розвитку в рамках реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна-2030» ставиться на стимулюванні низьковуглецевого зростання за рахунок використання альтернативних, відновлювальних видів енергії. Чиста енергетика – це багатомільярдна галузь зі сформованою конкуренцією серед постачальників, розвиток якої стимулюється законодавчо в цілому світі.

144 держави, серед яких і Україна, проголосили альтернативну енергетику пріоритетом своєї політики. У 98 країнах надають пільги виробникам відновлюваної енергетики, розуміючи, що її розвиток відповідає стратегічним цілям країни: енергетична незалежність, дешева енергія, робочі місця (в країнах ЄС це приблизно 600 тис. робочих місць), турбота про довкілля.

Відновлювані джерела енергії – це періодичні або сталі потоки енергії, що розповсюджуються у природі і обмежені лише стабільністю нашої планети Земля. Як космопланетарний елемент – це променева енергія Сонця, вітер, гідроенергія, природна теплова енергія тощо [2].

Інституційне визначення відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) наведене в Податковому кодексі України, пп.14.1.29 [3]. Зокрема, в ньому зазначено, що це «джерела вітрової, сонячної, геотермальної енергій, енергії хвиль та припливів, гідроенергії, енергії біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів».

Згідно з цілями оновленої минулою владою енергетичної Стратегії України до 2030 р. частку ВДЕ в загальному обсязі виробітку електроенергії країни буде доведено до 5,7 %. І це при тому, що Україна як член Енергетичного співтовариства, імплементуючи Директиву ЄС 2009/28/ЕС щодо впровадження відновлюваної енергетики, взяла на себе зобов'язання щодо обов'язкової частки відновлюваної енергії у структурі загального споживання в 2020 році на рівні 11% .

На сьогоднішній день в Україні електрична енергія з відновлюваних джерел виробляється на вітроелектростанціях, сонячних електростанціях, малих гідроелектростанціях та теплових електростанціях на біомасі та на когенераційних установках на біогазі. Загалом на початок 2017 року понад 150 юридичних осіб та 265 об'єктів відновлюваної електроенергетики були приєднані до об'єднаної енергетичної мережі та реалізовували «зелену» електроенергію споживачам. Близько 1,1 ГВт зеленої електроенергії було вироблено на початок 2017. Основна частка – 48% була вироблена вітроелектростанціями, ще 31% – сонячними електростанціями, близько 12% – малими гідроелектростанціями та 9% на ТЕС/ТЕЦ та когенераційних установках, що працюють на біомасі та біогазі.

За даними Української асоціації відновлюваної енергетики частка енергії, отриманої з відновлюваних джерел, складає лише 1,25% на ринку енергетичних ресурсів України. Тоді як в країнах ЄС частка електроенергії виробленої з відновлюваних джерел енергії в валовому кінцевому енергоспоживанні складає понад 27%, а в Австрії – 70 %, в Швеції – 63%. [4]

Активність суб'єктів господарювання в сфері виробництва та використання відновлювальних джерел енергії залежить не тільки від очікуваного вичерпання запасів органічних видів палива, різкого зростання їх ціни, недосконалості та низької ефективності технологій їхнього використання, шкідливого впливу на довкілля, але й від економічних преференцій в сфері відновлюваної енергетики.

В країнах ЄС для стимулювання використання відновлюваних джерел енергії використовують:

- 1) цінові інструменти: ринкові тарифи, завищені за рахунок додаткового податку на вартість традиційних енергоресурсів (природний газ, нафтопродукти, вугілля);

2) спеціальні «зелені» тарифи для заохочування населення генерування енергії з ВДЕ за спеціальними тарифами;

3) державні субсидії кінцевому споживачу, від 20% до 40% загальної вартості закупівлі енергозберігаючого обладнання та обладнання для виробництва енергії з відновлювальних джерел;

4) державні гранти, наприклад завод з виробництва сонячних панелей у Каліфорнії отримав 500 млн. дол. від уряду США;

5) цільове державне програмування підтримки наукових розробок та виробництва ВДЕ. Найбільш помітними з програм стимулювання розвитку сонячної енергетики є програми: «Сто тисяч дахів у Німеччині», «Мільйон дахів в США» і «Мільйон дахів в Японії».

З цих механізмів в Україні фактично працює тільки «зелений» тариф¹ та митні преференції.

Побутовий споживач має право на встановлення у своєму приватному домогосподарстві генеруючої установки, призначеної для виробництва електричної енергії з енергії сонячного випромінювання, величина встановленої потужності якої не перевищує 30 кВт, але не більше потужності, дозволеної до споживання за договором про користування електричною енергією, та має право продавати енергопостачальнику таку енергію за «зеленим» тарифом в обсязі, що перевищує місячне споживання електроенергії приватним домогосподарством.

Особливий акцент в стимулюванні використання ВДЕ повинен ставитися на фіскальних преференціях. До 2015 р. енергоефективні технології оподатковувалися на кращих умовах, ніж у 2017 році. Зокрема, до 2015 року існувала пільга з податку на прибуток, що встановлювалася ст. 158 ПКУ у редакціях, що діяли до 01.01.2015 р. За певних умов звільнялося від оподаткування 80% або 50% прибутку, отриманого від операцій, пов'язаних із відновлюваними джерелами енергії та енергоефективними заходами. Існувала також пільга із земельного податку: згідно з п. 276.6 ПКУ податок за земельні ділянки (в межах та за

¹ Згідно Закону України «Про електроенергетику»: зелений тариф - тариф, за яким оптовий ринок електричної енергії України зобов'язаний закуповувати електричну енергію, вироблену на об'єктах електроенергетики з альтернативних джерел енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії - вироблена лише мікро-, міні-та малими гідроелектростанціями), у тому числі на введених в експлуатацію пускових комплексах. Енергопостачальники зобов'язані купувати електричну енергію, у випадках, обсягах та за цінами, визначеними національною комісією регулювання електроенергетики України (НКРЕ).

межами населених пунктів), які використовувалися для розміщення об'єктів енергетики, які виробляють електричну енергію з відновлюваних джерел енергії, справлявся у розмірі 25%. З 2015 року ці пільги були ліквідовані. Нині залишаються незначні фіскальні преференції в сфері зовнішньоекономічних операцій. Зокрема, згідно з Податковим (п. 197.16) [3] та Митним кодексами (Стаття. 282) [6] від оподаткування імпортом ПДВ та митом звільняються ввезені вітрогенератори, сонячні електростанції та батареї, а також устаткування, яке працює з використанням енергії¹, для власного виробництва при умові, якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні. Кожного року цей перелік затверджується відповідною постановою КМУ[5]. На нашу думку, інвестори, які реалізують проекти відновлюваної енергетики, будуть зацікавлені використовувати обладнання, сировину та матеріали українського виробництва тільки за умови, якщо вони будуть конкурентоспроможними з оптимальним відношенням ціни та якості.

Також є певні преференції у сплаті акцизного податку. Від оподаткування ним звільняються операції з реалізації електричної енергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками або з відновлюваних джерел енергії (пп. 213.2.8 Податкового кодексу України), але для суб'єктів господарювання, які виробляють енергію для власних потреб.

Нині свідомі національні домогосподарства, які переймаються екологічно чистими, відновлюваними джерелами енергії будуть знаходитися в тих самих фіскальних координатах, як і інші виробники. Якщо власник вітрогенератору використовує його в своїй господарській діяльності та є платником єдиного податку, то він буде сплачувати цей податок на загальних підставах, без будь-яких пільг та додаткових

¹ Від оподаткування звільняються при ввезенні на митну територію України: устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаючого обладнання і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріалів для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії; матеріали, устаткування, комплектуючі, що використовуються для виробництва устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії; матеріали, сировина устаткування та комплектуючі, які будуть використовуватися у виробництві альтернативних видів палива або виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії; енергозберігаюче обладнання і матеріали, вироби, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів; засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів.

навантажень. Так само і платники податку на прибуток та інших податків на загальних підставах теж сплачуватимуть свої податки так само, як і ті, хто не переймається питаннями відновлюваної енергетики.

Високі політичні ризики, нестабільність економіки, зміна умов ведення бізнесу для девелоперів проектів з ВДЕ, високі відсоткові ставки фінансових установ та значна бюрократизація підвищують інвестиційні ризики інвесторів та загальну вартість проектів відновної енергетики в Україні. На сьогодні, мабуть, єдиним доступно-дієвим фінансовим інструментом для інвестування проектів відновлюваної енергетики в Україні є кошти інвестиційних площадок, програми кредитування ЄБРР.

А між тим Україна повинна активно розвивати та підтримувати відновлювану енергетику через відсутність достатніх обсягів власного органічного палива, залежність від його імпорту (Україна купує 70% газу від обсягів споживання), зростання дефіцитності традиційних ресурсів, підвищення їх вартості на світовому ринку, через кризовий стан вітчизняного паливно-енергетичного комплексу, зобов'язання перед ЄС. Розвиток відновлюваної енергетики дасть потужні стимули у соціально-економічній сфері та продемонструє інституційну готовність України долучитися до всесвітньої справи боротьби з екологічними проблемами.

Бібліографія

1. Архітектоніка управління збалансованим розвитком національної економіки / кол. монографія за ред. Желюк Т.Л. – Тернопіль, Крок. – 2017. – 360с.

2. Єгорова Ю. Оподаткування виробництва енергії з відновлювальних джерел/ Ю. Єгорова// Агробізнес. – 2015. - № 14(309). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/pytannia-bukhgalteriii/3700-opodatkuvannia-vyrobnytstva-energiii-z-vidnovliuvalnykh-dzherel.html>.

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI.

4. Виробництво електричної енергії з відновлюваних джерел в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moesonce.com/ukraine/virobnictvo-elektrichnoi-energii-z-vidnovlyuvanih-dzherel-v-ukraini.html>.

5. Перелік енергозберігаючих матеріалів, обладнання, устаткування та комплектувальних виробів за проектами демонстрації японських технологій, що звільняються від ввізного мита та операції з ввезення